

RUSYA-UKRAYNA SAVAŞI BAĞLAMINDA ÇİN-BATI İLİŞKİLERİ

Rusya-Ukrayna savaşının başından itibaren, Çin'in bu savaşa ve işgale resmi tepkisi genellikle muğlak olmuştur. Çinli yetkililer Rusya'nın Ukrayna'daki hareketinin işgal olduğunu onaylamakla birlikte bu işgali şiddetle kınamayı da reddetmiştir.

Doç. Dr. Rüştü Salim Savaş Biçer

Kremlin gibi Pekin de NATO'nun genişlemesi yoluyla Rusya'yı köşeye sıkıştırdığı için savaştan nihai olarak Batı'nın sorumlu olduğunu ısrarla savunmuş ve Batı'nın Rusya'ya yönelik yaptırımlarını en sert ifadelerle reddetmişlerdir. Çin'in Batıya karşı takındığı bu tutumun nedenlerini ve neredeyse restleşmeye varan stratejik rekabetin temel gerekçelerini anlayabilmek için konuya geniş bir açıdan bakmak gerekmektedir.

Günümüzde değişen uluslararası güvenlik ortamı nedeniyle Asya-Pasifik bölgesinde yoğunlaşan büyük güç rekabeti, bir zamanlar Soğuk Savaş sırasında görülen Doğu ile Batı arasındaki bloklar arası çatışmanın bir devamı olarak yükseldiği ile ilgili endişelere yol açmaktadır. Ayrıca, Rusya-Ukrayna savaşının bölgedeki değişen güvenlik perspektifleri üzerindeki derin etkisi ile nükleer silahların bir ülkenin savunmasındaki rolüne aşırı vurgu yapılması sonucunda ABD'nin genişletilmiş caydırıcılığının güvenilirliğine ilişkin soruların sorulduğu bir dönem yaşanmaktadır. Bu dönemde iç siyasette puan kazanmak ve sorumluluktan kaçmak için her fırsatta birbirlerini suçlayan büyük güçlerin, iklim değişikliği ve salgın hastalıklar gibi geleneksel olmayan ulus ötesi güvenlik tehditleri konusunda bile küresel iş birliği ve ortak mücadele tavrı ortaya

"Büyük güçler, diğer ülkeleri rekabet zemini olarak görme eğiliminde olmalarına rağmen, gerçekte bu ülkelerin kendi çıkarlarını gözettikleri politikalar izlemek durumunda kalmaktadır."

koyması, neredeyse imkânsız hale gelmiştir. Aynı süreçte orta ve küçük bölgesel güçler ise, önemli ekonomik ve ticari güçlerle karşılıklı bağımlılığı sürdürmeyi yönetirken, Çin hakkında artan endişelere karşı da bir denge kurma ikileminde kalmışlardır. Bu gelişmeler paralelinde Asya-Pasifik bölgesi, artan büyük güç rekabeti koşulları altında faaliyet göstermektedir. Stratejik rekabetin en güçlü oyuncularını olan ABD ve Çin, bazı üst düzeyde doğrudan kurulabilen iletişimlerine rağmen anlamlı bir diyalogdan yoksundur. Bu nedenle de bölgede Pekin,

Pyongyang ve Moskova olarak şekillenen bir Kuzey Üçgeni ile bu üçgenin karşısında Washington, Seul ve Tokyo'dan oluşan bir Güney Üçgeni ortaya çıkmaktadır. Uluslararası güvenlik kapsamında Batı ile Çin arasında yaşanan stratejik rekabeti sadece iki kişilik bir oyun olarak görmek mümkün değildir. Büyük güçler, diğer ülkeleri rekabet zemini olarak görme eğiliminde olmalarına rağmen, gerçekte bu ülkelerin kendi çıkarlarını gözettikleri politikalar izlemek durumunda

kalmaktadır. Rusya-Ukrayna savaşı da gerek bu bağlamda gerekse kuzey ve güney üçgenleri kapsamında Batı ile Çin arasındaki rekabetin yansımalarının görüldüğü bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çin'in benzeri nadir görülen ölçekteki ekonomik büyümesi, Pekin'in dünya siyasetindeki rolü hakkında özellikle de Çin'in küresel aktivizmi, kendi nüfuz alanlarına müdahale-

1 Doç. Dr. Rüştü Salim Savaş Biçer, İstanbul Nişantaşı Üniversitesi, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi.

leri ve dış politika seçimlerinin çoğu ekonomik gelişimi ve ihtiyaçları ile yakından ilişkili olduğundan, uluslararası güvenlik üzerine çalışan akademisyenler ve siyasetçiler arasında tartışmalara yol açmaktadır. Bu yükselen güç imajı Çin Devlet yetkililerinin resmi söylemlerinde “barışçıl yükseliş/barışçıl kalkınma” çerçevesinde şekillenmiştir. Son zamanlarda ise bu ifade, sürdürülebilir kalkınma için kazan-kazan ortaklığı inşa etme konusundaki düşmanca tepkileri caydırmak için “uluslararası kalkınma iş birliği” olarak ve artarak kullanılmaya başlanmıştır. Ancak bütün bu iyi niyet ile beraber asıl amacı gizlediği de zaman zaman sorgulanan açıklamalara rağmen, ekonomik rekabet temelli fakat güvenlikle gerekçelendirilen sorunlar yumağı, Rusya-Ukrayna savaşında Çin’in Rusya’yı destekleyen ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi karar mekanizmalarını da tıkayan politik tercihinde etkili olmuştur. Genel olarak Batı ve Çin arasında olduğu kabul edilen fakat aslında Amerika Birleşik Devletleri’nin başını çektiği Güney Üçgenine stratejik belgelerindeki tehdit değerlendirmesinde Çin’i rakip olarak gördüğünü ifade eden NATO’nun da dahil olmasıyla rekabetin aktörleri ve saflar daha da belirginleşmiştir. Artık Çin ve Batı rekabeti tam bir bloklaşma eğilimine girerek, sadece Asya ve Pasifik bölgesini değil, Arktik Bölge ve Afrika kıtası ile Güney Amerika’yı da kapsar hale gelmiştir.

Stratejik rekabetin derinleşmesinin, Batılı

ülkeler ve Çin’in kriz önleme ve yönetimi konusunda ikili iş birliğini neredeyse imkânsız hale getirdiği konusunda fikir olmakla birlikte, çok taraflı ve geniş kapsamlı olarak, bölgesel bazda güven artırıcı ve kriz önleyici önlemler üzerinde çalışmanın daha verimli olabileceğine dair öneriler bulunmaktadır. Batı ve Çin rekabetinin güvenlik boyutunda çok önemli bir yer tutan balistik füze denemeleri konusunda alınabilecek bu tür önlemler, birbirlerinin Münhasır Ekonomik Bölgeleri dahilinde füze atılmamasına yönelik karşılıklı verilecek güvenceleri veya müştereken tesis edilecek bölgesel bir füze fırlatma bildirim mekanizması aracılığıyla bilgi paylaşımını içerebilir. Aynı şekilde Çin’in giderek artan bir şekilde Birleşmiş Milletler uluslararası insani yardım harekâtı uygulamalarına katılması çok önemli bir gelişme ve temas olarak değerlendirilebilecektir. Artık kemikleşmiş durumdaki güvenlik sorunları konusunda önemli ölçüde bir ilerleme sağlanamaması halinde, bir krizin ya da kaza ile meydana gelebilecek bir olayın çatışmaya dönüşmemesini sağlamak için acil tedbir alınmasına ihtiyaç bulunmaktadır.

Değişen uluslararası güvenlik ortamına yanıt olarak gelişme gösteren Asya-Pasifik bölgesel güvenlik mimarisi içerisinde Birleşmiş Milletler (UN), Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ya da Dünya Ticaret Örgütü (WTO) benzeri büyük ölçekli kuruluşlar ile Asya merkezli çok uluslu örgütler bulunmakla

birlikte, bu kurum ve kuruluşlar artık bölgedeki uluslararası siyasetin merkezinde yer almamaktadır. Bu kurumlar, liderlerin birbirlerinin ülkelerini ziyaret etmesinin diplomatik gerginlikler nedeniyle zor olabileceği bir ortamda, düzenlenen olağan toplantı ve diğer etkinliklerle liderleri bir araya getiren fırsatlar sağlaması açısından önemini korumakta, ancak bu çok taraflı kurumlar aynı zamanda büyük güçlerin birbirini suçladığı birer sahne haline de gelmiş bulunmaktadır. Bir zamanlar büyük güçler arasında bile daha geniş iş birliği için giriş noktaları olarak görülen küresel ulus ötesi sorunlar artık tamamen siyasileştirilmiş, özellikle Rusya-Ukrayna savaşı nedeniyle hemen her alanda başlayan fikir ayrılıkları, derinleşen stratejik rekabet ve kesin hatlarla belirginleşen bloklaşma, Çin ve Batı ilişkilerinin dışına taşarak Batı-Doğu çatışması için kaçınılmaz bir sıcak savaşın emarelerini vermeye başlamıştır. Bu şartlarda Batı'nın başını çeken ABD'nin Çin'in askeri gücünü ve bu gücün arkasındaki ekonomik dinamizmi hedef alan politikaları, aslında siyasi bağlamda Çin'in güçlenmesine ve nüfuz bölgesinde yeni ittifaklarla etki alanını genişletmesine sebep olmaktadır. ABD'nin peşine takılıp Çin düşmanlığı yürüten Batılı devletler zamanla bu uygulamalarını terk ederek dünyanın ikinci büyük ekonomisi olan Çin'le ilişkilerini geliştirme gayretine girmişlerdir. Çin ile Rusya arasında Yeni İpek Yolu projesi ve küresel ısınma nedeniyle eriyen buzulların etkisiyle açılan Arktik bölgedeki Kuzey Yolunun kullanımı konuları başta olmak üzere, Şanghay İşbirliği (ŞİO) Örgütü ve Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika Cumhuriyeti'nin oluşturduğu BRICS kapsamındaki ortak girişimlerde Batı'ya karşı blok oluşturma gayretleri, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi karar alma süreçlerine ortak müdahale ile uluslararası güvenlik boyutuna taşınmaktadır.

Önümüzdeki kısa ve orta vadede, yani, bir ila beş yıllık süre içerisinde Çin ve Batı arasındaki stratejik rekabetin sonucunda bir sıcak çatışma beklenmemekle birlikte, kalıcı

sorunların çözülmesi için bir uzlaşma zemini bulunamaması halinde uzun vadede karşılaşılabilecek muhtemel çatışma alanları olarak Asya-Pasifik Bölgesi ve Afrika ön plana çıkmaktadır. Bu sıcak çatışmanın önce Batı'nın ve Çin'in vekilleri arasında başlayıp, sonradan doğrudan bir Batı-Çin savaşına dönüşme ihtimali düşüktür. Geçmişteki örnek olaylara bakıldığında, Çin devlet politikasının caydırma ve kuvvet gösterisi ağırlıklı askeri strateji uygulamayı tercih ettiği görülmektedir. Gerginliği kontrollü tırmandırmak suretiyle hasmın enerjisini istediği yönde tüketmek için sürekli ve uzun süreli gerginlik stratejisi uygulamakta, baskıyı azaltmadan ısrarla aynı konu üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Stratejik rekabetin uzun vadede uluslararası barışa tehdit teşkil edecek şekilde Batı ve Çin ama esas olarak ABD-Çin arasında sıcak çatışmaya dönüşme riskini arttıracak gelişmelerden kaçınmak amacıyla yeni bir diplomasi anlayışının benimsenmesi önemlidir. Birleşmiş Milletler bu bağlamda uygun bir zemin sağlayamamaktadır. Batı ve Doğu arasındaki kilit konumu ile Türkiye'nin Rusya-Ukrayna savaşında gösterdiği yapıcı diplomasi girişiminin gelecekte küresel barışın tesisindeki önemi ve insani gerekçelerin herşeyden daha değerli olduğuna yaptığı vurgu nedeniyle önemli bir örnek teşkil ettiği unutulmamalıdır. Türk dış politikasının bölgesel hedeflerin ötesinde küresel kapsamda yeni rol ve sorumluluklar üstlenmesi ve Batı-Çin stratejik rekabetinin dengelenmesine yönelik yeni açılımlara öncülük etmesi için en uygun zaman gelmiştir. Bu açılımlar, Türkiye'nin uluslararası ortamdaki istikrarlı dış politikası, bölgesel krizlerdeki arabulucu uygulamaları ve Batı-Doğu ekseninin en kritik alanlarına ve ülkelere yakın coğrafi konumunun bir sonucu olarak uluslararası barış ve istikrarın korunmasına hizmet etmesi yanında, ulusal çıkarlarına da uygundur.